

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Människorna, medierna och marknaden: Medieutredningens forskningsantologi om en demokrati i förändring*.

Citation for the original published chapter:

Nygren, G. (2016)

Medieekologi - ett helhetsperspektiv på medieutveckling.

In: *Människorna, medierna och marknaden: Medieutredningens forskningsantologi om en demokrati i förändring* (pp. 85-108). Stockholm: Wolters Kluwer

Statens offentliga utredningar

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-30706>

Medieekologi – ett helhetsperspektiv på medieutveckling

Gunnar Nygren, professor, Södertörns högskola

Introduktion

De lokala nyheterna är de plankton som makrillarna lever av, de större medierna högre upp i systemet. Metaforen gjordes av chefredaktören på Helsingborgs Dagblad Lars Johansson på Mediedagarna 2014. Han var oroad över stängningarna av lokala redaktioner och uppsägningar av journalister, och pekade på att detta inte bara är en lokal fråga. Det påverkar hela nyhetsystemet som hänger ihop som ett slags ekologiskt system.

Ekologi handlar om samspelet mellan levande organismer och den miljö de lever i (Pleijel och Bergil, 2003). Genom begrepp som ekosystem, näringskedjor, mångfald och ekologiska nischer kan diskussionen om vår livsmiljö ta ett helhetsgrepp på förändringar som påverkar den. De ekologiska begreppen har också använts i analyser av förändringar i mediasystem de senaste åren – medieekologi och nyheternas ekosystem är begrepp som används i analyser av till exempel hur lokala mediasystem i USA fungerar för att tillfredsställa medborgarnas krav i ett demokratiskt samhälle (Anderson, 2013; Napoli et al., 2015; PEW, 2015). Genom de ekologiska metaforerna kan analyserna ge ett helhetsgrepp på hur mediasystemet förändras – ekologin kan ge oss nya perspektiv när vi ibland inte ser skogen för alla träd.

Det här kapitlet ger en bakgrund till hur ett ekologiskt synsätt används i medieforskning, och diskuterar hur det kan användas i analyser av nyhetsjournalistikens utveckling i Sverige.

Medieekologi gör systemet synligt

Begreppet ”medieekologi” (mediaecology) föddes 1968, och användes först av medieforskaren Neil Postman vid New York University (Scolari, 2012). Det var samma tid som ett ekologiskt tänkande växte fram inom biologin, och det låg inte långt borta att överföra begreppet till medier och främst till television som skapade en ny livsmiljö för människor. Postman utgick från McLuhan och hans tankar om medier som en miljö som omger oss (Postman, 1998). Medieekologin i Postmans tappning undersöker vilka roller medierna får oss att spela, hur medier påverkar vad vi ser, vad vi tänker och vad vi känner. Allt hänger ihop i ett komplext system, och Postman ger exempel från

mediehistorien: Ett nytt medium lägger inte bara till något, det ändrar allt. När tryckpressen kom i allmänt bruk i Europa runt år 1500 hade man inte längre det gamla Europa plus tryckpressen – man hade ett helt annat Europa. När televisionen kom så blev resultatet inte ett USA plus television, det nya mediet förändrade varje hem, varje skola, varje politisk kampanj (Postman, 1998).

Genom att använda de ekologiska metaforerna blev det möjligt att diskutera hur nya medier påverkar hela mediesystemet. De ekologiska metaforerna ger också begrepp och modeller som i överförd betydelse kan beskriva hur mediesystemet hänger ihop – ekosystem (stora eller mindre lokala system), näringskedjor (varifrån kommer nyheterna och hur förs de vidare), värdet av mångfald och hur det kan skapas nischer där enskilda arter/medier kan överleva och utvecklas.

Det har växt fram två sätt att använda de ekologiska metaforerna i medieforskning, två olika perspektiv (Scolari, 2012; Anderson, 2013):

- *Medier som miljö* – detta perspektiv anknyter till McLuhan och Postman och betonar relationen mellan människor och medier, hur olika medieformer påverkar människors tänkande. Postmans kritiska syn på hur televisionen förändrar samhällsklimatet och förutsättningarna för demokratin i boken ”Underhållning till döds” är ett exempel på denna analys (Postman, 1987).
- *Mediesystemet* som ett ekologiskt system i sig självt, relationerna mellan olika medieformer och hur mediesystemet kan bidra till samhället informationsbehov. En ”inter-media dimension” av medieekologin som ligger nära studier av teknikutveckling och medier som ett socialt system (Scolari, 2012).

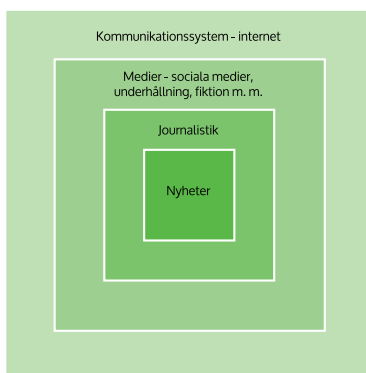
McLuhan och Postman bär på en tydlig teknikdeterminism. De betonar att nya medietekniker bär med sig en inneboende logik som styr hur människor använder dem, och därmed även människors tänkande. McLuhans berömda tes att ”mediet är budskapet” (the medium is the message) är ett uttryck för denna determinism som få medieforskare i dag skriver under på.

Det är det andra av dessa två perspektiv som fått mest uppmärksamhet av medieforskare de senaste åren, troligen i spåren av de snabba förändringarna i mediesystemen med nya digitala plattformar och sociala medier. Bland forskare i USA används begreppet ”mediala

ekosystem” (media ecosystem) och det handlar t.ex. om hur enskilda nyheter utvecklas och förs vidare inom mediasystemet eller om hur lokala mediala ekosystem fungerar. Detta perspektiv går bortom studier av enskilda redaktioner eller enskilda medier, och studerar hur systemet fungerar i relation till samhällets behov genom analyser av mediernas infrastruktur, innehållsanalyser och studier av medieanvändning (Anderson, 2013).

En studie av journalistikens ekosystem i tre samhällen i New Jersey i USA beskriver medieekologin som olika lager som omsluter varandra (figur 1). I mitten finns nyheternas ekosystem, den dagliga journalistiska bevakningen av samhällsfrågor. Detta finns inom ett större journalistiskt ekosystem som också innefattar andra former av journalistik (t.ex. feature och livsstil). Runt journalistiken finns också ett ekosystem som är mediasystemet som också har andra former av innehåll som t.ex. fiktion och underhållning. Detta ligger i sin tur inne i ett kommunikationssystem för hela samhället som innefattar alla typer av medierad kommunikation, såväl personlig som reklam och marknadsföring. På varje nivå inom det mediala ekosystemet finns strukturella villkor (t.ex. teknik och ekonomi) som ger förutsättningarna. Ingen del av ekosystemen är isolerad från de andra, även om man också kan analysera avgränsade delar av ekosystemen som t ex nyhetsproduktionen inom ett lokalsamhälle (Napoli et al., 2015).

Tabell 1 En grupp amerikanska forskare beskriver medieekologin i ett lokalsamhälle som olika lager där nyhetsproduktionen finns i centrum

Källa: Napoli et. al., 2015

Näringskedjorna i ett lokalt ekosystem har analyserats i en fallstudie från Philadelphia (Andersson, 2009). Med en nätverksanalys undersöks hur journalister vid etablerade medier arbetar och relaterar till nya typer av nyhetskällor som bloggar och andra nätbaserade nyhetskällor. I en studie av en stor kriminalnyhet analyseras hur lokala nyheter sprids i både digitala nätverk och traditionella medier och hur den journalistiska auktoriteten utmanas. Forskaren Chris W Anderson konstaterar att lokaljournalistiken i storstaden Philadelphia bryter samman, både som en affärsmodell och som en journalistisk praktik. Trots detta förmår inte journalister bygga nya typer av nätverk med medborgare utanför medierna för att förnya den lokala journalistiken (Andersson, 2009:262).

En förändrad medieekologi?

Begreppet ”mediala ekosystem” (media ecosystem) har fått en ökad användning i medieforskningen. Redan 2012 fanns ett 50-tal vetenskapliga artiklar som använde begreppet (Anderson, 2013). Mycket av denna forskning handlar om hur digitala nätverk som sociala medier och användarproducerat material förändrar villkoren för traditionella medier. Tobias Olsson beskriver med utgångspunkt från McLuhan hur internet skapade en ”ekologi av interaktivitet” med olika virtuella världar (2009). Denna har sedan med sociala medier utvecklats till en deltagande kultur – en ”ekologi av deltagande”. Men en kritisk fråga är i vilken mån detta deltagande växer fram underifrån, och i vilken mån det produceras av starka medieaktörer i kommersiella syften (Anderson, 2009).

Robert Picard, välkänd forskare i medieekonomi och professor vid Reuters Institute i Oxford, talar om nyheternas ekosystem i en mer begränsad förståelse – om hur de ekonomiska och institutionella förutsättningarna för kvalitetsjournalistik förändras (2014). Nyhetsproduktionens ekologi förändras när en allt större del av innehållet produceras utanför de stora medieföretagen, kanalerna blir allt fler och den journalistiska praktiken måste finnas nya former, enligt Picard. Samma spår är en omdiskuterad rapport från Columbia University, ”Post-Industrial Journalism – Adapting to the Present”, inne på i sin analys av de journalistiska ekosystemen:

Att tala om ”nyheternas ekosystem” är att erkänna att ingen nyhetsorganisation varken nu eller tidigare själv har varit en absolut herre över sitt eget öde. Relationer till andra delar av ekosystemet ger villkoren för varje (nyhets-) organisation, förändringar i ekosystemet förändrar dessa villkor (Anderson et al., 2013:81) (översättning GN).

Forskarna bakom Colombiarapporten drar samma slutsats som Neil Postman gjorde när det gällde tryckpressen på 1500-talet: Internets ankomst innebar inte bara en ny aktör i nyheternas ekosystem – det innebar att ekosystemet förändrades i sin helhet. Annonsörerna kunde nå sina kunder direkt, amatörer kunde bli reportrar och det uppstod ett överflöd av information i de digitala nätverken som gjorde att de traditionella medierna förlorade sin centrala roll. Kort sagt: journalistikens och nyheternas ekosystem har förändrats i grunden, och journalistiken måste anpassas till detta om den ska överleva i det nya ekosystemet (Anderson et al 2013:83).

Rundgång i mediernas eko-kammare

De senaste åren har det gjorts ett antal studier av lokala mediasystem i USA utifrån ett medieekologiskt perspektiv. Bakgrunden är krisen för dagstidningarna som fått tidningarna att skära ner sin bevakning kraftigt eller i en del fall också lägga ner. Forskare beskriver lokala ”nyhetsöknen” (news deserts) – områden som helt saknar journalistisk bevakning och där medborgarna inte har de medier de behöver i ett demokratiskt samhälle (Napoli et al., 2015). En avgörande fråga i denna utveckling är om nya medieformer som t.ex. lokala webbplatser eller sociala medier kan fylla tomrummet efter den minskade bevakningen från traditionella medier.

Den första av dessa studier gjordes 2009 av det oberoende PEW Research Center Project for Excellence in Journalism, och fokuserade på storstaden Baltimore (PEW, 2010). Man undersökte det totala nyhetsflödet i staden under en vecka, och fann att de traditionella medierna fortfarande stod för nästan alla lokala nyheter som producerades. Trots att den dominerande dagstidningen Baltimore Sun skurit ner, och nästan halverat sin nyhetsproduktion sedan början av 1990-talet så stod dagstidningarna för ca 30 procent av alla nyheter. Mest nyheter kom dock från lokal-tv som stod för 40 procent, medan

lokalradio stod för nästan 20 procent. Nya nätbaserade medier stod bara för ett fåtal procent av alla lokala nyheter i Baltimore.

Rapporten undersökte bevakningen av sex större nyhetskändelser under veckan, och när det gäller vilka medier som tillför ny information så var tidningarna helt dominerande. Nästan hälften av all ny information i dessa sex händelser kom från tidningarna och en fjärdedel från lokal-tv. Mycket av rapporteringen om de sex händelserna var bara ”ompaketering” av information som redan var känd och opublicerad.

Sociala medier och bloggar hade en mycket begränsad del av nyhetsflödet i Baltimore 2009. I huvudsak fungerade de som ett slags varningssystem som snabbt kunde rapportera händelser och som ett sätt för de gamla traditionella medierna att distribuera sitt innehåll. Bara två nyheter under veckan kom från sociala medier – en nyhet från polisens twitterflöde och en från en lokal bloggare om att stadens bussar skulle utrustas med avlyssningsutrustning för att avskräcka från brott.

Ett annat resultat var att hastigheten i nyhetsflödet ökat, och det gjorde att officiella källor fick en starkare roll. I nästan två fall av tre så var det myndigheter som låg bakom nyheterna, och många pressmeddelanden publicerades ordagrant. Andra nyheter var bara omskrivningar av sådant som tagit från nätet utan att det angavs. Rapporten kallar det ”en växande eko-kammare online”.

Denna växande ompaketering av nyheter har också konstaterats i annan internationell forskning. Rundgången av nyheter i mediasystemet och inflytandet från utomstående källor som nyhetsbyråer och starka aktörer ökar. Medieproduktion blir imitation och användning av PR-material (Boczkowski, 2010; Lewis et al., 2008).

Stora skillnader mellan olika lokalsamhällen

Två nya amerikanska studier ger en färsk uppdatering av hur lokala journalistiska ekosystem förändras när digitala plattformar blir allt viktigare:

- PEW har följt upp sin studie av Baltimore genom att undersöka tre olika typer av lokala journalistiska ekosystem – storstaden Denver, den medelstora staden Macon (Georgia) och småstaden Sioux City i Iowa (PEW, 2015).

- Forskare vid Rutgers University har undersökt lokaljournalistiken i tre samhällen i delstaten New Jersey: Newark, Morristown och New Brunswick (Napoli et al., 2015).

Båda studierna betonar skillnaderna mellan olika typer av lokala samhällen, både beroende på storlek och på den sociala sammansättningen (etniskt och klassmässigt). De traditionella medierna är fortfarande viktiga, särskilt i mindre samhällen. Sociala medier och andra nätbase-rade medier växer i betydelse, men är fortfarande inte i närheten av de traditionella medierna vare sig när det gäller nyhetsproduktion eller användning för att hålla sig uppdaterad om lokala händelser.

PEW-studien visar att nio av tio invånare i de tre samhällena följer lokala nyheter, och den viktigaste källan är lokala tv-nyheter. Tidningarna ligger lägre i användning, men är viktigast när det gäller att producera nyheter med relevans för den lokala demokratin (politik, ekonomi, utbildning, lokala myndigheter). Storstaden Denver hade i kraft av sin storlek det bredaste utbudet av lokala nyheter, och även störst andel utanför de traditionella medierna. Men intresset för lokala nyheter var störst i småstaden Sioux City.

Sociala medier har en begränsad roll för lokala nyheter, bara en av tio säger att det är den viktigaste källan för lokala nyheter. Däremot är det en majoritet i alla tre städerna som tar del av de traditionella medierna på nätet eller lokala nyheter från andra källor på nätet. Den digitala utvecklingen påverkar nyhetsvanorna i alla tre städer, allra mest i den bredbandstäta storstaden Denver. Mest intresserade av lokala nyheter är etniska minoriteter som spansktalande som ofta har egna lokala medier på spanska.

Den andra studien från Rutgers University utgår från tre dimensioner i analysen av det lokala journalistiska ekosystemet (Napoli et al., 2015):

- *Infrastrukturen* – hur många journalistiska källor finns det i lokal-samhället och till vilken grad är dessa även representerade i sociala medier.
- *Den journalistiska nyhetsproduktionen* – hur stort är utbudet av lokala nyheter oavsett vilken plattform de publiceras på? Nyheter på såväl traditionella medier som sociala medier och andra nät-baserade medieformer?

- *Journalistikens roll i samhället* – fyller den lokala journalistiken det behov av kritisk information om samhällsfrågor som medborgarna har rätt att kräva?

Resultaten visar att i den välmående småstaden Morristown ger det lokala journalistiska ekosystemet sina medborgare både flest journalistiska källor och mest lokala nyheter. Även när det gäller sociala medier och andra nyhetskällor på internet kvarstår skillnaden. Den sämre bevakningen av Newark kompenseras inte heller på nätet – det finns det flera och mer differentierade källor till lokaljournalistik i den välmående småstaden än i storstaden. Den lokala journalistiken i mindre städer handlar också i större utsträckning om viktiga samhällsfrågor, både i antal nyheter och i ännu större utsträckning räknat i relation till befolkningen: I Morristown var det 50 lokala originalnyheter om samhällsfrågor per 10 000 invånare – i Newark inte ens en nyhet på 10 000 invånare. Även om det är rimligt att det är färre lokala nyheter i relation till invånare i en storstad som Newark, så är gapet så stort att det inte kan förklaras på annat sätt än genom skillnader i de mediala ekosystemen.

Forskarna drar slutsatsen låginkomststäder som Newark är sämre bevakade på alla sätt:

Den ekonomiska infrastrukturen som upprätthåller en public servicemodell i journalistiken är troligen starkare i mer välbärgade samhällen. Detta förstärker det som framstår som en journalistisk klyfta mellan rika och fattiga lokalsamhällen när de traditionella ekonomiska modellerna för journalistiken fortsätter att erodera (Napoli, 2015:31) (översättning GN).

Båda studierna av lokala journalistiska ekosystem i USA visar stora skillnader mellan olika lokalsamhällen. Skillnaderna beror både på sociala faktorer och t.ex. på utbyggnad av bredband, men också på styrkan i den lokala identiteten. Gemensamt för båda studierna är att nya medieformer som lokala bloggar, lokala nyhetssajter och sociala medierna inte förmår att minska dessa skillnader mellan olika lokala samhällen – tvärtom verkar de öka i takt med att de traditionella medierna rustar ner sin bevakning.

Medieekologi i Norden

Studier gjorda på lokaljournalistik i USA kan inte överföras direkt på nordiska förhållanden. Den nordiska modellen av mediasystem skiljer sig på många sätt från den amerikanska – i Norden har tidningsläsningen haft en starkare ställning, det finns en stark public service som också satsar på regionala nyheter och vi har ett samhälle med mindre sociala skillnader än i USA. Men det medieekologiska perspektivet kan läggas även på det svenska mediasystemet – att inte bara studera enskilda typer av medier, utan att se medierna och journalistiken som ett ekosystem.

Begreppet ”nyhetsekologi” har hittills använts sparsamt i svensk och nordisk medieforskning. Oftast har det förekommit i analyser av olika former av deltagande i medieproduktion (t.ex. Olsson, 2009; Örnebring, 2013). I en analys av nedskärningar inom den lokala journalistiken de senaste tio åren diskuterades också vad detta betyder för det nyhetsekologiska systemet (Nygren och Althén, 2014). Det betyder inte att det saknas analyser av vad medieutvecklingen innebär för de nordiska mediasystemen. De senaste tio åren har det genomförts ett antal projekt som beskriver förändringarna i nyhetsekologin, utan att begreppet används uttryckligen. Det mest ambitiösa är danskt och publicerades 2009 under rubriken ”Hvor kommer nyhederne fra? Den journalistiske fødekaede i Danmark før og nu” (Brink Lund et al., 2009).

I det danska projektet analyseras ca 75 000 artiklar och inslag som publicerades under en novembervecka 2008 i alla typer av medier. Detta var mer än en fördubbling jämfört med nio år tidigare. Men nästan två tredjedelar var vad forskarna kallade ”återbruk, lån och stöld”, artiklar och inslag där redaktionen inte tillfört något själva utan bara refererar andra medier. En stor del av medieinnehållet var alltså ren rundgång, medan en dryg tredjedel är egna originalnyheter eller då redaktionen tillfört något själva till en pågående nyhet.

Basen i denna nyhetsproduktion är dagstidningarna, som i Danmark 2008 stod för 71 procent av originalnyheterna. Det är något mindre än nio år tidigare, men ingen annan medieform är i närheten av dagstidningarnas betydelse. Webbaserade medier ger bara marginella tillskott, och näst viktigast är radio och tv som stod för tolv procent av originalnyheterna under veckan. Motsvarande undersökning har inte

gjorts i Sverige, men andra studier ger samma slags bild: de medie-företag som står högst upp näringskedjan i det mediala ekosystemet bygger till stor del på andra medier. I SVT:s public service-redovisning för 2014 framgår att av nyheterna på svt.se och fem regionala sändningar kom en dryg tredjedel från andra medier, en tredjedel var händelser man bevakade själva och en tredjedel egna unika nyheter (SOU 2015:94).

Den svenska medieekologin

Det finns många olika studier som beskriver den svenska medieekologin utan att använda begreppet. I antologin ”På väg mot medievärlden 2020” beskriver ett 20-tal medieforskare medietvecklingen utifrån såväl tekniska, ekonomiska som journalistiska perspektiv (Nygren och Wadbring, 2013). Sammantaget ger de bilden av ett mediasystem i förändring, men där det också finns en tröghet som gör att gamla strukturer är mer livskraftiga än många mediedebattörer ibland verkar tro.

Många studier av det svenska mediasystemet har haft samband med valrörelser och mediernas roll i den politiska kommunikationen. Vid Göteborgs universitet har valbevakningen i stora traditionella svenska nyhetsmedier undersökts sedan 1979 (Asp och Bjerling, 2014). Även vid Mittuniversitetet i Sundsvall har valrörelser analyserats, där med en bredare ansats som också inkluderar användning och nya nätbaserade medieformer som sociala medier (Strömbäck och Nord, 2014). Även valrörelser i medierna på lokal och regional nivå har studerats vid Mittuniversitetet (Nord och Nygren, 2007).

På lokal nivå är det främst mediernas bevakning av kommunerna som studerats av medieforskare. En tidig studie undersökte hur kommunbevakningen på fyra orter påverkades av att lokalradion startade i slutet av 1970-talet (Sjölin, 1985). Andra studier har undersökt mediernas kommunbevakning på olika typer av orter, från storstäder som Göteborg till mindre orter på landsbygden (Johansson, 1998; Larsson, 1998; Nygren, 2003). Dessa studier ger en bild av de lokala journalistiska ekosystemen, åtminstone när det gäller kommunbevakningen. De visar tydliga skillnader mellan olika delar av landet, främst mellan storstäder med svaga lokala journalistiska ekosystem och mindre och medelstora samhällen med starka egna lokala medier.

En tidig studie av nätbaserad kommunal medborgardialog visar att denna inte på något sätt ersatte de lokala mediernas funktion (Nygren, 2001).

En större studie undersökte den lokala journalistiken i Stockholm 2001–2002 (Nord och Nygren, 2002; Nygren, 2005). Denna studie använde begreppet ”medieskugga” för att beskriva stora delar av Storstockholm som varken hade någon större lokal mediebevakning eller en medieanvändning som liknade Sverige i övrigt. Studien tog ett helhetsgrepp, och gav en bild av det journalistiska ekosystemet i Stockholm. Genom innehållsanalyser av lokalbevakningen av fem olika områden i Storstockholm samt de dagliga mediernas bevakning, kunde projektet visa att stora delar av storstadsområdet i stort sett saknade journalistisk bevakning. De stora medierna berättade mest om innerstaden, medan förorterna sällan nämndes – och då handlade mest om brott och sociala problem eller i några fall om mer idylliska ”upptäcktsresor”. Journalistiken präglades av ett innerstadsperspektiv, och miljonprogrammets förorter var ett främmande land.

Även när det gällde medieanvändningen fanns det stora klyftor utifrån sociala skiljelinjer: I innerstaden samt i välbärgade villaförorter var det högstatusmedier som prenumererade dagstidningar och public service som dominerade. I fattigare områden i förorterna var det gratistidningar och kommersiella tv-kanaler som dominerade medieanvändningen. En typ av medier som alla tog del av var dock de lokala gratistidningarna som kommer varje vecka – de kunde bidra till att hålla ihop det lokala samhället. Denna sociala fragmentering av medieanvändningen har sedan fortsatt, och konstateras t.ex. av den senaste pressutredningen (SOU 2013:66).

Projektet ”Medieskugga” genomfördes innan sociala medier och andra nätbaserade former av medieinnehåll (bloggar, hyperlokala sajter m.m.) växt fram som viktiga plattformar. Hur dessa påverkar de lokala journalistiska ekosystemen vet vi inte, om de på något sätt kan kompensera en brist på lokal journalistik. En pågående studie i samarbete mellan Södertörns högskola och Malmö högskola visar att många kommuner upplever en kraftigt försämrad bevakning när lokalredaktioner lagts ner (<http://wpmu.mah.se/hyperlocal>). Kommunens informatör i en Norrbottenskommun skriver i ett mail: ”Frånvaron gäller all media som tidningar, tv och radio och både SVT o TV4. Vi finns inte – så enkelt är det...:).” I Jämtlands län har de båda dagstidningarna lagt ner alla redaktioner utanför Östersund och Sveg,

och i Bergs kommun konstaterar man att det inte längre står några journalister i korridoren, de dyker bara upp om något händer:

Det skrivs desto mer friskt på Facebook, vilket kan vara ett problem. Det är jättetydligt att det är en annan mediesituation i dag. Och allt är inte till godo heller. Även om man kan uppleva att när journalister ska granska makten, att det kanske inte är så mycket makt i en liten kommun, men nu hamnar makten hos enskilda människor som kan få stort genomslag på sociala medier och påverka vad folk tycker. Tidningarna tycks lite ha tappat greppet vad ska syssla med (telefonintervju i november 2015).

Samtidigt har det startat en ny hyperlokal sajt i Berg och Åre med en blandning av innehåll från både eldsjälar och användare, 321an.se. Den fyller upp en del av det tomrum de traditionella medierna lämnar efter sig.

Ett försök till medieekologisk analys

Den modell som amerikanska forskare använt skulle också kunna vara en utgångspunkt i analyser av journalistiska ekosystem i Sverige, både på nationell och lokal nivå (Napoli et al., 2015). Här följer ett försök att utifrån tidigare forskning och branschutveckling skissa några drag i hur detta svenska ekosystem förändras och ställa några frågor för vidare forskning.

Journalistisk infrastruktur

Sverige har fortfarande många nyhetsmedier, både dagstidningar och etermedier främst i form av public service som står för en daglig nyhetsproduktion. Men denna infrastruktur har försvagats betydligt de senaste åren i de kommersiella medierna:

Det finns färre journalister som producerar innehåll, dagstidningarna har minskat antalet anställda journalister med 25 procent på tio år, och under samma tidsperiod har en tredjedel av dagstidningarnas lokalredaktioner lagts ner. Samtidigt har de nationella medierna centraliserat sin innehållsproduktion: TV4 lade ner sina 13 regionala redaktioner 2014, både tidningar i Stockholm och TT Nyhetsbyrån har lagt ner redaktioner ute i landet. I praktiken är det bara SVT och Sveriges Radio som har ett dagligt nyhetsarbete i hela landet, och

antalet journalister i dessa företag är också stabilt och i några fall svagt ökande (t.ex. SOU 2013:66; Nygren och Althén, 2014; Nygren och Appelgren, 2015; se också Nords kapitel i denna bok).

Samtidigt som innehållsproduktionen centraliserats och samordnats i alla typer av stora mediekoncerner, så läggs också delar av innehållsproduktionen ut på underleverantörer. Nyhetsbyråer som TT får en viktigare roll, produktionsbolag levererar bilagor och nischinnehåll som är mer tidlöst. Nya redaktionella system (s.k. Content Management Systems, CMS) gör det möjligt att redigera alla tidningar i en koncern på samma plats (för Mittmedias 18 tidningar produceras sidorna i Sundsvall), samtidigt som redaktioner samordnas (t.ex. sport och kultur/nöje).

I dag arbetar de flesta nyhetsredaktioner aktivt med sociala medier, såväl som en kanal för att få in idéer och göra research, hålla en dialog med publiken som en kanal för distribution genom att publiken länkar vidare på Facebook eller Twitter (se kapitel av Almgren och Olsson respektive Holt i denna bok). En växande del av trafiken på nyhetssajterna kommer via sociala medier och sökmotorer.

Nya lokala medieformer växer, såväl fådagartidningar som gratis-tidningar och lokala nyhetssajter. Dessa "hyperlokala" medier täcker upp en del av det som försvinner när större medier skär ner och centraliserar. Nischmedier som webbsajter och tidskrifter blir fler och ger publiken tillgång till fördjupning och nya typer av medieinnehåll.

Tillgången till medier i andra länder, såväl nationella som globala medier, har också växt – såväl genom satellitkanaler som genom internet. Detta kompenserar delvis det bortfall som skett när det blir färre svenska korrespondenter utomlands, och ger stora etniska minoriteter i Sverige tillgång till medier på eget språk.

Det journalistiska ekosystemet förändras. En grundfråga är i vilken mån en glesare infrastruktur i de stora breda medierna kan kompenseras av nya medieformer både på lokal nivå och i olika nischmedier? En annan viktig fråga är i vilken mån publikens roll blir mer aktiv och vilken roll sociala medier spelar i mediasystemet: är de främst en ny distributionskanal för de traditionella medierna eller tillför de nya typer av medieinnehåll? Några tydliga svar på dessa frågor finns ännu inte, men forskning runt dem pågår.

Det är också viktigt att se skillnader mellan olika nivåer i det medieekologiska systemet. De nätbaserade medieformerna kan t.ex. ge en större mångfald på nationell nivå där publiken får tillgång till en mängd

olika källor samtidigt som ägarkoncentration och nedskärningar skapar en mindre journalistisk mångfald på regional och lokal nivå.

Det journalistiska utbudet

De flesta medieföretag arbetar med olika strategier för flerkanalpublicering. Publiceringen sker på olika plattformar, såväl papper som på nätet på olika sätt, för läsplatta och mobil samt även i en del fall i marksänd radio och tv. Många medieföretag arbetar också med olika typer av affärsmodeller, t.ex. både betald papperstidning och gratis-tidningar. Eller både webb-tv och marksänd tv i lokala nyhetskanaler som sänder dygnet runt (Nygren och Zuiderveld, 2011). Frågan är vad detta betyder för utbudet?

Mycket tyder på att det är samma nyheter som publiceras i de olika kanalerna, samma typ av rundgång av innehåll som konstaterats i andra länder. De flesta dagliga medier tillhör någon av de större mediekoncernerna, och inom koncernerna samordnas innehållsproduktionen i allt större grad. Det kan vara olika typer av feature-material, kolumner, lifestyle och bilagor. Men också nyhetsmaterial när sidproduktionen centraliseras inom koncernen.

Nyhetsvärderingen skiljer sig mellan olika kanaler och plattformar. Ständig publicering på nyhetssajten förändrar innehållet när snabbhet blir allt viktigare, medan papperstidningen i stället förväntas gå motsatt väg mot mer av fördjupning och bakgrund. De nya hyperlokala medierna kan stå för en annan typ av innehåll; närmare det lokala samhället och mer av användarproducerat innehåll, men kanske också kanske mindre av kritisk distans och mindre av professionella förhållningssätt.

Hur nyhetsutbudet förändras är en av de stora frågorna som är ganska lite undersökt i svensk medieforskning. En grundfråga är om det verkligen blir olika typer av innehåll på de olika plattformarna som redaktionernas strategier ofta talar om, eller om det bara är ompaketering av samma innehåll? Och vad betyder ett högre nyhetstempo för innehållet – finns det utrymme också för fördjupning och bakgrund? Vad händer med den journalistiska professionaliteten när medierna fylls av innehåll som produceras av såväl vanliga användare som starka källor som utnyttjar PR och lobbyfirmor för att få genomslag för sina perspektiv?

Journalistikens demokratiska roller

Denna dimension kallas rolluppfyllande (performance) i den amerikanska studien (Napoli et al., 2015), och avser i vilken mån medierna i sitt utbud ger medborgarna kunskap som de behöver för att styra sina liv både som individer och som deltagare i demokratiska processer. En annan viktig del av denna dimension är naturligtvis medianvändningen, om medborgarna verkligen tar del av detta högkvalitativa innehåll. Detta undersöks inte i studien i New Jersey, men betonas starkt i PEW-studien av Denver m.m. (PEW, 2015).

De innehållsanalyser som gjorts av svenska dagstidningar visar motsägelsefulla resultat i ett längre perspektiv. En undersökning om mediernas kommersialisering visar en påtaglig stabilitet sedan 1960-talet i papperstidningarna när det gäller innehållet, det är samma typer av nyheter och ämnesområden i dag i dagstidningar som för 20 år sedan (Wadbring, 2012). En annan studie av dagstidningarnas journalistik på webben visar en tydlig tabloidisering – det blir mindre av politik och samhällsfrågor och mer av livsstil och konsumtion på de dagliga nyhetssajterna (Karlsson, 2014).

En undersökning vid Göteborgs universitet av innehåll i sju dagstidningar mellan 1990–2010 visar tydliga förändringar. Under dessa år gick de flesta dagstidningar över från broadsheet till det mindre tabloidformatet, men förändringarna av innehållet var desamma för alla tidningar oavsett om de bytt format eller inte (Andersson, 2013): Det har blivit färre artiklar och färre nyheter, varje artikel får mer utrymme och andelen rubrik och bild ökar starkt. Ämnesmässigt blir det klart mindre av politik, ekonomi och sociala frågor. I stället blir det mer olyckor och brott, så kallad ”blåljusjournalistik”. Det handlar mer sällan om offentliga personer i offentligheten, och mer om privatpersoner i sin privata sfär.

En typ av journalistik som gärna lyfts fram av mediebranschen är grävande och undersökande journalistik. Denna har vuxit de senaste 15–20 åren som en egen genre, och Föreningen grävande journalister samlar varje år hundratals journalister till årliga seminarier. En utveckling av denna är också datajournalistik som använder stora datamängder för att ta fram egna nyheter (Nygren och Appelgren, 2014). Båda dessa typer av journalistik är exempel på journalistikens granskande roll i samhället, men frågan är hur vanlig denna granskning är i det dagliga arbetet.

När det gäller nya nätbaserade medieformer och ”hyperlokala medier” finns bara fragmentarisk kunskap om innehåll och vilken roll de spelar. En studie av lokal medborgarjournalistik ger nedslående resultat, den behandlar knappt alls samhällsfrågor (Karlsson och Holt, 2014). Men det finns också t.ex. lokala webbsajter med journalistiska ambitioner där de traditionella medierna är svaga eller helt dragit sig tillbaka (Journalisten, 3 oktober 2014).

Samspelet mellan traditionella medier och sociala medier förändrar också ”rolluppfyllandet”. En dialog växer fram runt nyheter där sociala medier spelar en viktig roll både för spridning och för möjligheter till dialog med publiken. Sociala medier ersätter inte traditionella medier, men de blir en viktig källa för journalistiken och en plattform för dialog i samhället (Hedman och Djerf-Pierre, 2013). Relationen kan beskrivas mer som en symbios, än som en konkurrens mellan olika medieslag.

Ett förändrat nyhetsekologiskt system

Internet, mediernas digitalisering och utveckling av mobila digitala medieformer är inte bara nyheter som tillförs mediesystemet. De förändrar hela mediernas biosfär, och även de gamla medieformerna måste anpassa sig till de nya villkoren. De ekologiska metaforerna kan också beskriva fyra av dessa förändringar i ekosystemet:

Mångfalden i ekosystemet påverkas – med en ökad koncentration i ägandet, samordning av innehållsproduktion och rundgång i nyhetssystemet riskerar mångfalden att minska. Det handlar mycket om infrastruktur, och de dominerande trenderna i de traditionella medierna ger en minskad mångfald. Men det finns också motsatta tendenser när nya medier växer fram, t.ex. nya typer av lokalmedier eller den mångfald av röster som återfinns på sociala medier.

Näringskedjorna i ekosystemet tunnans ut när produktionen centraliseras på alla plan. Näringen i mediernas ekosystem är innehållet, och när färre journalister ska producera mer innehåll för fler plattformar tunnans det ut. Men det kan också tillföras ”ny näring” till nyhetssystemet om journalistiken öppnar sig gentemot nya typer av källor på nätet och i sociala medier.

Nya typer av *ekologiska nischer* uppstår där medier kan utvecklas, t.ex. ”hyperlokala” medier där de traditionella medierna inte bevakar

längre. På nätet kan nischerna för specialmedier vara hur smala som helst, fragmentering av både utbudet och av publikerna är en dominerande trend i medieutvecklingen. Detta betyder också att skillnaderna blir större mellan olika delar av medieekologin, både sociala och geografiska skillnader.

Skillnaderna ökar mellan olika delar av journalistikens biosfär – lokala journalistiska ekosystem ser alltmer olika ut beroende på både sociala skillnader och geografi. Utifrån tidigare forskning kan man beskriva åtminstone tre olika typer av lokala journalistiska ekosystem (Nygren, 2005; Nygren och Zuiderveld, 2011; SOU 2013:66; Nygren och Althén, 2014):

- *Storstäder* har en svag journalistisk infrastruktur och stora områden som knappt bevakas alls av de traditionella medierna. Detta vägs delvis upp av växande antal gratistidningar och nyhetssajter på nätet, hyperlokala medier som täcker stadsdelar eller enstaka förorter. Samtidigt är de sociala skillnaderna i medieanvändning stora mellan välbärgade och fattiga områden.
- *I medelstora städer* är de regionala tidningarna ofta starka, och på många platser har de närmast monopol genom att de äger både betalda tidningar, gratistidningar och lokala radio och tv-kanaler (undantaget public service). Dessa lokala mediehus har fortfarande en stark ställning, men är under ekonomisk press. Professionalismen är stark, samtidigt som journalistiken blir alltmer marknadsstyrd.
- *Småstäder och landsbygd* får en minskad bevakning när infrastrukturerna blir glesare och lokalredaktioner läggs ner. Samtidigt växer nya hyperlokala medier fram som får utrymme när större medier drar sig tillbaka – gratistidningar, lokala nyhetssajter och endagarstidningar. En hel del av denna nya typ av lokaljournalistik är semi-professionell och nära lokalsamhället.

Några medieekologiska slutsatser

Att se medierna och journalistiken som ett ekosystem förklarar inte allt. Ett medieekologiskt perspektiv är bara en utgångspunkt – en insikt om att mediasystemet hänger ihop och att förändringar i en del av systemet också får konsekvenser i andra delar av systemet.

Forskning om journalistiska ekosystem både i USA och i Sverige visar att de traditionella medierna på många sätt försvagats. Frågan är vad detta innebär för mediepolitiken, hur ett medieekologiskt perspektiv skulle påverka mediepolitiken?

Svensk mediepolitik har många likheter med det svenska mediesystemet. Den bär på ett komplicerat arv från historien, från ett system där medier och politik var sammanvävda och mediepolitiken formades i partipolitikens kompromisser. En del av detta arv är att mediepolitiken i praktiken delas upp mellan minst tre olika politikområden/departement – kulturdepartementet har huvuddelen, men samtidigt ligger en stor del av infrastrukturen (t.ex. fibernät och konkurrenslagstiftning) under näringsdepartementet och skattesatserna bestäms av finansdepartementet (t.ex. moms och reklamskatt). Mediepolitiken i sin helhet skulle vinna på en medieekologisk helhetssyn där dessa olika politikområden behandlas tillsammans. Detta är också något som Medieutredningen påpekar i sitt delbetänkande (SOU 2015:94).

Fyra viktiga områden där en sådan helhetssyn behövs är följande:

- *Infrastruktur* – för att de digitala plattformarna ska kunna utvecklas krävs att samhället tar ansvaret för att hela landet får tillgång till infrastruktur i form av fibernät och mobila nätverk. På samma sätt som staten tog ansvar för utbyggnad av järnväg och telefonnät i industrialismens barndom, så måste samhället i dag se till att hela landet får tillgång till informationssamhällets infrastruktur. Detta är särskilt viktigt i glesbygder där distributionskostnader för papperstidningar är stora och där infrastrukturen är allra minst utbyggd.
- *Ekonomiska förutsättningar* – dagens mediepolitik gynnar gamla affärsmodeller och gamla plattformar, medan de nya och växande digitala medierna har sämre ekonomiska förutsättningar (t.ex. olika moms och begränsat presstöd). Papperstidningen och tablåstyrd radio och tv kommer att finnas kvar under överskådlig tid, gamla medieformer försvinner sällan. Men de förändras i den nya medieekologin, samtidigt som nya medieformer växer fram. Samhällets ekonomiska stöd i form av presstöd eller reducerad moms ska inte bestämmas av vilken affärsmodell eller teknisk plattform som används, utan mer utifrån vilken roll de olika medieformerna spelar i samhället. Det är mediernas betydelse utifrån

ett demokratiskt perspektiv som motiverar ett ekonomiskt stöd från samhället. Det innebär att presstödet fortfarande är viktigt för vissa typer av medier, t.ex. lokala fådagartidningar. Men att lokala nyhetssajter och gratistidningar (av en viss storlek och med en viss stabilitet) också borde kunna få likvärdiga villkor.

- *Mångfald* i det mediala ekosystemet är viktigt, och i dagens medieutveckling finns starka tendenser till centralisering och likriktning i innehållsproduktionen. Medieägandet samlas på allt färre händer, särskilt regionalt och lokalt. Detta innebär att en samhällsfinansierad public service fortfarande är mycket viktig för att säkra en mångfald i journalistiken. Ofta är lokalradion och SVT:s regionala nyheter det enda alternativet till de regionala mediemonopol som växt fram. Ett annat sätt att stödja mångfalden är olika former av etableringsstöd till nya medier och utvecklingsstöd för t.ex. lokala och regionala medier.
- *De lokala medierna* har länge varit styrkan i den nordiska mediemodellen. Denna lokala journalistiska infrastruktur har också varit en viktig bas för de nationella mediesystemen, både för bevakning av hela landet och för rekrytering av journalister till nationella medier. Mediepolitiken kan bidra till att stärka de lokala medierna genom att vidga stödet till att inte bara omfatta en affärsmodell och en plattform (prenumererade papperstidningar). Ett sätt att fördela mediestödet är att inte längre utgå från den existerande mediestrukturen, utan i stället vända på perspektivet och utgå från människors behov av lokal journalistik. Detta lokala mediestöd skulle kunna fördelas över landet utifrån faktorer som antal invånare och geografisk struktur och bli möjligt att söka för alla typer av medier, även t.ex. gratistidningar och lokala nyhetssajter. En fond för lokaljournalistik där olika typer av medier kan söka stöd för att starta och utveckla lokala och ”hyperlokala” medier. Detta skulle också öka mångfalden i de lokala medierna.

Sammanfattningsvis: Ett medieekologiskt perspektiv i mediepolitiken skulle kunna överbrygga den uppdelning som finns i dag mellan olika politikområden. Det skulle både medierna och demokratin tjäna på.

Referenser

- Anderson CW (2009) *Breaking Journalism Down: Work, Authority and Networking Local News 1997–2009*. New York: Columbia University.
- Anderson CW, Bell E and Shirky C (2012) *Post-Industrial Journalism: Adapting to the Present*. New York: Columbia School of Journalism. Nedladdat 20150805: <http://towcenter.org/research/post-industrial-journalism-adapting-to-the-present-2/>
- Anderson CW (2013) *Media Ecosystems: Some notes toward a genealogy of the term and an application of it to journalism research*. Paper. 9–10 maj 2013. Nedladdat från: www.cwanderson.org/wp-content/uploads/2013/04/
- Andersson U (2014) *From broadsheet to tabloid: Content changes in Swedish newspapers in the light of a shrunken size*. *Observatorio (OBS*) Journal* 7(4): 1–21.
- Asp K och Bjerling J (2014) *Mediekratin: mediernas makt i svenska val*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Boczkowski PJ (2010) *News at work Imitation in an age of information abundance*. Chicago: University of Chicago Press.
- Brink Lund A, Willig I och Blach-Örsten M (2009) *Hvor kommer nyhederne fra? Den journalistiske fødekaede i Danmark förr och nu*. Aarhus: Förlaget Ajour.
- Hedman U och Djerf-Pierre M (2013) The social journalist: Embracing the social life or creating a new digital divide? *Digital Journalism*, 1(3): 368–385.
- Johansson B (1998) *Nyheter mitt ibland oss*. Göteborg: JMG Göteborgs universitet.
- Journalisten (2014) *Uppsving att vänta för den hyperlokala journalistiken*. 3 oktober.
- Karlsson M (2014) *Goodbye politics, hello lifestyle*. Paper presenterat vid ICA 2014 i Seattle.
- Karlsson M och Holt K (2014) Is anyone out there? Assessing Swedish citizen generated community journalism. *Journalism Practice*, 8(2):164–180.
- Larsson L (1998) *Nyheter i samspel*. Göteborg: JMG Göteborgs universitet.

- Lewis J, Williams A, Franklin B, Thomas J och Mosdell N (2008) *The Quality and Independence of British Journalism*. Cardiff: Cardiff University.
- Napoli P M, Stonbely S, McCollough K och Renningen B (2015) *Assessing the Health of Local Journalism Ecosystems*. New Brunswick: Rutgers University. Nedladdat 5 augusti 2015: http://mpii.rutgers.edu/wp-content/uploads/sites/129/2015/06/Assessing-Local-Journalism_Final-Draft-6.23.15.pdf
- Nord L och Nygren G (2002) *Medieskugga. Stockholm: Atlas förlag*.
- Nord L och Nygren G (2007) *Präktiga massmedier. De lokala mediernas valbevakning 2006*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
- Nygren G (2005) *Skilda medievärldar. Lokal offentlighet och lokala medier i Stockholm*. Stehag/Stockholm: Symposion.
- Nygren G och Zuiderveld M (2011) *En himla många kanaler – flerkanalpublicering i svenska mediehus*. Göteborg: Nordicom.
- Nygren G och Althén K (2014) *Landsbygd i medieskugga*. Journalistikstudier på Södertörn nr 7. Huddinge: Södertörns högskola.
- Nygren G (2001) *Medier och medborgare i den digitala kommunen*, Stockholm: JMK Stockholms universitet.
- Nygren G (2003) *Granskning med förbinder*, Studier i Politisk kommunikation nr 4, Demokratiinstitutet, Sundsvall.
- Nygren G och Wadbring I (red.) (2013) *På väg mot medievärlden 2020 – journalistik, teknik, marknad*. Lund: Studentlitteratur.
- Nygren G och Appelgren E (2015) Färre journalister som producerar mer för fler kanaler. I: Truedson Lars (red.) *Mediestudiers årsbok 2014/15*. Stockholm: Institutet för mediestudier, 67–94.
- Olsson T (2010) From the Ecology of Broadcasting to the Ecology of Participation. Critical Reflections. *Nordicom Review* – NordMedia 2009.
- Postman N (1987) *Underhållning till döds*. Stockholm: Prisma.

- Postman N (1998) Five Things We Need to know About Technological Change. Talk delivered in Denver Colorado March 28, 1999. <http://web.cs.ucdavis.edu/~rogaway/classes/188/materials/postman.pdf>
- PEW – Project for excellence in Journalism (2010) How News Happens – A study of the Ecosystem of One American City. Nedladdat 5 augusti 2015: <http://www.journalism.org/2010/01/11/how-news-happens/>
- PEW Research Center (2015) Local News in a Digital Age. Washington. Nedladdat 5 augusti 2015: <http://www.journalism.org/2015/03/05/local-news-in-a-digital-age/>
- Picard RG (2014) Twilight or New Dawn of Journalism? Evidence from the changing news ecosystem. *Journalism Practice*, 2 (3): 273–283.
- Pleijel H och Bergil C (2003) *Ekologiboken: en introduktion till ekologins grunder*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Scolari CA (2012) Media Ecology: Exploring the Metaphor to Expand the Theory. *Communication Theory* 22(2012):204–225.
- Sjölin M (1985) *Kommunalpolitiken i massmediernas spegel*. Lund Political Studies 45, Lund: Lunds universitet.
- Strömbäck J och Nord L (red.) (2013) *Kampen om opinionen: politisk kommunikation under svenska valrörelser*. Stockholm: SNS förlag.
- SOU 2013:66 Översyn av det statliga stödet till dagspressen. Slutbetänkande av Presstödskommittén. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2015:94 *Medieborgarna och medierna. Delbetänkande av Medietredningen*. Stockholm: Wolters Kluwers.
- Wadbring I (2012) *Journalistikens kommersialisering – mera myt än sanning? Innehållets förändring i svensk dagspress 1960–2010*. Stockholm: SIMO.
- Örnebring H (2013) Participation or outsourcing? Some reflections on the space and status of newswork in the digital news eco system. Karlstad: Karlstads universitet.